

καὶ τηγανίτας, καὶ θὰ τοὺς ἐτρώγομεν ἡμεῖς οἱ τρεῖς καὶ ὄχι ὁ Βαρβερίνος, ὡς ἐκείνην τὴν ἡμέραν, τὴν τρίτην τῆς ἀποκρέως, ὅταν ἐπέστρεψε καὶ ἀναποδογύρισε τὸ τηγανίδιον μας, καὶ ἔρριψε τὸ βούτυρον μας εἰς τὸ κρομμυδόζουμόν του.

Τί λαμπρὸν ὄνειρον! ἀλλὰ πρὸς πραγματοποίησίν του ἔπρεπε νὰ ἡμπορῶ ν' ἀγοράσω τὴν ἀγελάδα.

Πόσα ἔπρεπε νὰ δώσω διὰ τὴν ἀγελάδα; Ἰδέαν δὲν εἶχον. Πολλὰ βεβαίως, πάρα πολλὰ! ἀλλὰ πόσα;

Καὶ δὲν ἤθελον ἀγελάδα πολὺ μεγάλην, πολὺ χονδρὴν· πρῶτον, διότι ὅσον χονδρότεροι αἱ ἀγελάδες, τόσοι περισσότεροι καὶ ἡ τιμὴ των· ἔπειτα, ὅσον εἶναι μεγαλύτεροι, τόσοι περισσότεραν τροφήν χρειάζονται, καὶ δὲν ἤθελον τὸ δῶρόν μου νὰ φέρῃ στενοχωρίαν εἰς τὴν μάναν Βαρβερίναν.

Τὸ πρῶτον ἀναγκαῖον λοιπὸν τῶρα ἦτον νὰ μάθωμεν τὴν τιμὴν τῶν ἀγελάδων, ἢ μάλλον ἀγελάδος τοιαύτης ὁποῖαν τὴν ἤθελον.

Εὐτυχῶς δύσκολον τοῦτο δὲν μοι ἦτον, διότι, περιφερόμενοι εἰς τὰς μεγάλας ὁδοὺς, μένοντες τὰς ἑσπέραις εἰς τὰ ξενοδοχεῖα, ἤμεθα εἰς σχέσεις μετὰ βουκόλων καὶ ζωεμπόρων. Εὐκολον λοιπὸν ἦτον νὰ τοὺς ἐρωτήσω περὶ τῆς τιμῆς τῶν ἀγελάδων.

Ἀλλὰ τὴν πρώτην φοράν ὅταν ἀπέτεινα εἰς ἓνα βουκόλον τὴν ἐρώτησιν ταύτην, ἔλκυσθεις ὑπὸ τῆς ἀγαθῆς ἐκφράσεως τοῦ προσώπου τοῦ ἀνθρώπου τούτου, ἐξεκαρδίσθη αὐτὸς γελῶν.

Ἐπειτα δ' ἐξηπλώθη ἀνάσκελα εἰς τὸ καθίσμα του, καὶ ἐκτύπα μεγάλας γρονθίας εἰς τὴν τράπεζαν· ἔπειτα δὲ, κράξας τὸν ξενοδόχον,

— Ἡξέυρεις, τῷ εἶπε, τί μ' ἐρωτᾷς ὁ μικρὸς αὐτός; Τί πρέπει νὰ πληρώσῃ διὰ μίαν ἀγελάδα, ὄχι πολὺ μεγάλην, ὄχι πολὺ χονδρὴν, μίαν καλὴν ἀγελάδα. Πρέπει νὰ ἡξέυρη καὶ τέχνας;

Καὶ οἱ γέλωτες ἤρχισαν πάλιν. Ἀλλὰ τοῦτο δὲν μ' ἐζάλισε.

— Πρέπει νὰ δίδῃ καλὸν γάλα καὶ νὰ μὴ τρώγῃ πολὺ.

— Καὶ ν' ἀφίγη νὰ τὴν σύρῃς μετὰ τὸ σχοινί εἰς τοὺς μεγάλους δρόμους καθὼς τὸ σκυλί σου;

Ἀφοῦ δ' ἐξήντηλσεν ὅλας τὰς ἀστειότητάς του καὶ ἐπέδειξεν ἀρκούντως ὅλην τὴν εὐφυίαν του, ἠθέλησε τέλος νὰ διηγήσῃ σπουδαίως, καὶ νὰ προβῇ ἀκόμη καὶ εἰς συζήτησιν.

Ἐἶχεν ἐντελῶς ὅ,τι μοι ἐχρειάζετο, μίαν ἀγελάδα ἡμερην, δίδουσαν γάλα πολὺ, γάλα λαμπρὸν ὡς ἀφρόγαλα, ἀγελάδα ἣτις σχεδὸν δὲν ἐτρώγε. Ἄν ἤθελον ν' ἀραδειάσω εἰς τὴν τράπεζαν ἐπτάμισυ χρυσᾶ εικοσάδραχμα, ἢ, ἂν δὲν μ' εὐρίσκοντο, τριάκοντα πεντόδραχμα, εἶχον τὴν ἀγελάδα.

Ἔσθη δυσκολίαν εἶχον κατ' ἀρχάς νὰ τὸν φέρω νὰ διηγήσῃ, ἄλλην τόσῃν καὶ περισσότεραν εἶχον τῶρα νὰ τὸν φέρω νὰ σιωπήσῃ, ὅταν ἄπαξ ἤρχισε.

Τέλος πάντων κατωρθώθη νὰ υπάγωμεν νὰ κομμηθῶμεν, καὶ ὅλην τὴν νύκτα ὠνεϊρευόμεν ὅ,τι εἶχον μάθει εἰς τὴν συνδιαλέξιν ταύτην.

Τριάκοντα πεντόδραχμα ἦσαν δραχμαὶ ἑκατὸν πεντήκοντα· καὶ πολὺ ἀπείχον τοῦ νὰ εἶμαι τὸσον πλούσιος.

Ἦτον ὁμῶς καὶ ἀδύνατον νὰ τὰ κερδήσω; Ἐλεγον ὅτι δὲν ἦτον, καὶ ὅτι ἂν ἐξηκολουθούμεν νὰ ἔχωμεν τύχην, καθὼς κατὰ τὰς πρώτας ἡμέρας, θὰ ἐδυνάμην, ὁβολὸν τὸν ὁβολόν, νὰ συναθροίσω τὰς ἑκατὸν πεντήκοντα δραχμάς. Ἀλλὰ ἐχρειάζετο καιρὸς.

Τότε νέα ιδέα ἀνέτειλεν εἰς τὸν μυελόν μου. Ἄν ἀντὶ νὰ υπάγωμεν ἀμέσως εἰς Χαβανόν, ἐπηγαίνομεν πρῶτον εἰς Βάρσας, τοῦτο θὰ μᾶς ἐδίδο τὸν καιρὸν ὅστις θὰ μᾶς ἔλειπεν, ἂν ἐξηκολουθούμεν κατ' εὐθείαν.

Ἐπρόκειτο λοιπὸν κατ' ἀρχάς νὰ διευθυνθῶμεν εἰς Βάρσας, καὶ τὴν μάναν Βαρβερίναν νὰ ἰδῶμεν μόνον εἰς τὴν ἐπιστροφὴν. Τότε βεβαίως θὰ εἶχον τὰς ἑκατὸν πεντήκοντα δραχμάς μου, καὶ θὰ ἠδυνάμεθα νὰ παίξωμεν τὴν μαγικὴν μου παράστασιν· τὴν ἀγελάδα καὶ τὸ βασιλόπουλον.

Τὸ πρῶτ' διεκίνησα τὴν ιδέα μου εἰς τὸν Ματτιάν, καὶ αὐτὸς δὲν ἀντέταξε κάμμιαν ἔνστασιν.

— Ἄς υπάγωμεν εἰς Βάρσας, εἶπε. Τὰ μεταλλεῖα εἶναι ἴσως περιεργα, καὶ θὰ χαρῶ νὰ τὰ ἰδῶ.

(Ἐπιτετα συνέχισεν)

Ἡ τριακοσούτῃ ἐπέτειος τοῦ θανάτου τοῦ

KAMOENS

Οἱ λαοὶ οἱ μὴ ἀφροντιστούντες τῆς ἑαυτῶν δόξης τῆς ἐθνικῆς καὶ τοῦ ἑαυτῶν συμφέροντος οὐδελεία ἀφίνουσι νὰ παρέρχηται ἀρμοδίᾳ περιστάσις, χωρὶς νὰ διαφημίσωσι τὴν μνήμην τῶν εἰς αὐτοὺς ἀνηκόντων μεγάλων ἀνδρῶν. Πάντες προσέχουσιν εἰς τὸ νὰ καθιστῶσιν ἑορτὰς ἑκατονταετήρους καὶ διεθνεῖς, σκοπούσας νὰ ὑπενθυμίσωσιν εἰς τὸν κόσμον, ὅτι ἡ μεγαλοφυΐα δὲν ἔχει οὔτε ἡλικίαν ὠρισμένην οὔτε κράτους ὅρια διαγεγραμμένα. Οὕτως ἡ Γερμανία, ἵνα μόνον εἰς τὰ τελευταῖα ταῦτα ἔτη περιορίσωμεν τὸν λόγον, συνεκάλεσεν ἄρτι τοὺς ἀπεσταλμένους ἀπάσης τῆς Εὐρώπης ἵνα τιμήσῃ τὴν μνήμην τοῦ μεγάλου αὐτῆς ποιητοῦ, τοῦ Σχίλλερ, οὕτω καὶ ἡ Γαλλία, εὐγενῶς συμπραττούσης τῆς Ἰταλίας, ἐτέλει τῷ 1874 ἐν Αὐσινίων τὴν πέμπτην ἑκατονταετηρίδα τοῦ Πετράρχου. Καὶ τῷ 1877 συνῆλθον ἐν Ἀμβέρσῃ τοῦ Βελγίου καὶ καλλιτέχναι καὶ λόγιοι ἐξ ἀπάσης τῆς οἰκουμένης, ἵνα ἀγάγωσιν ἑορτὰς πρὸς τιμὴν τοῦ ἀθανάτου Ροῦβενς. Ὁμοίω δὲ συναίθημάτων ἐμφορομένη καὶ ἡ τῆς Πορτογαλίας κυβερνήσις, καὶ ἀνταποκρινομένη πρὸς τε τὴν φύσιν τὴν ἱστορικὴν καὶ τὴν πρὸς τὰ γράμματα ἀγάπην τοῦ ἔθνους τοῦ πορτογαλλικοῦ, παρεσκεύασεν ὑπὸ προστατῆ τῷ βασιλεῖ λαμπρὰς ἑορτὰς κατὰ τὸν μῆνα τοῦτον ἵνα ἐπαξίως τιμηθῇ ὁ ἐ-

θνικὸς τῆς Πορτογαλλίας ποιητής, ὁ Κάμοενς, ὁ
πρὸ τριῶν αἰώνων ἀποθανών.

Α'

Ὁ Λουίξ δὲ Κάμοενς κατήγετο μὲν ἐκ παλαιᾶς
πορτογαλλικῆς οἰκογενείας ἐλκούσης τὸ γένος ἐξ
Ἰσπανίας, ἐγεννήθη δὲ ἐν Λισσαβῶνι μεταξὺ τοῦ
117 καὶ 1525. Παῖς ἔτι ὢν ἀπόλωσε τὴν μητέ-
ρα. ὁ δὲ πατήρ του ὑπηρετεῖ ἐν τῷ στρατῷ καὶ
ἔστειλε αὐτοῦ περιουσίας.

Ἦτο ἡ δέκα καὶ τριῶν ἐτῶν τὴν ἡλικίαν ὁ νεο-
ρὸς Κάμοενς, ὅτε ἐπορεύθη εἰς Κοῦμβρην καὶ ἤρ-
χισε μετ' ἐπιμελείας νὰ φοιτᾷ ἐν τῷ ἐκεῖσε Πα-
νεπιστημίῳ, ὅπερ πρὸ ὀλίγου εἶχεν ἰδρῦσει ὁ βα-
σιλεὺς Ἰωάννης ὁ γ'. Μετὰ τὸ πέρασ τῶν ἑαυτοῦ
μαθημάτων ἐπ' οὐρέθη εἰς τὴν Λισσαβῶνα, καὶ ἐπέ-
δωκεν ἑαυτὸν εἰς τὴν ποίησιν, πρὸς ἣν ἐκ φύσε-
ως εἶχε μερίστην κλίσιν. Τὰ πρῶτα αὐτοῦ ποιη-
τικὰ δοκιμὰ ἐδείκνυον φαντασίαν ζωηράν καὶ με-
λέτην βαθεῖαν τῶν μεγάλων τῆς ἀρχαιότητος
πρωτύπων. Ἦτο εἰκοσ. κέτης, εὐφάνταστος καὶ ἐν-
θουσιῶν « ἠδύνατο λοιπὸν ἦν, ὡς αὐτὸς λέγει, νὰ δια-
φύγη τὰς παγίδας, ἃς εἰργάζετο αὐτῷ ὁ ἔρωσ; »
Δὲν ἐβράδυνε λοιπὸν νὰ συναντήσῃ ἐκείνην, ἣτις
ἔμελλε νὰ ἀφαρπάσῃ τὴν καρδίαν του, καὶ νὰ κα-
τασταθῇ δι' αὐτὸν ἡ ἀρχὴ ἀτελευτήτου σειρᾶς
δυστυχημάτων. Ἡ κόρη ἐκείνη ἦτο, ὡς φαίνεται
ἐκ τινῶν ἐνδείξεων, κυρία τῆς τιμῆς ἐν τοῖς ἀνα-
κτόροις, εὐγενεστάτη καὶ περικαλλεστάτη, καὶ
ὠνομάζετο Αἰκατερίνη δὲ Ἀτάυδε. Οἱ γονεῖς αὐ-
τῆς, φοβούμενοι μήπως ἐπέλθῃ ἀνισος γάμος, κα-
τῶρθωσαν νὰ ἐξορισθῇ εἰς Σανταρέμην ὁ πένης ἐ-
κείνος καὶ ἐστερημένους κοινωνικῆς θέσεως νεανίας,
ὁ τοιμήσας νὰ ὑψώσῃ μέχρι τῶν ἀνακτόρων τοὺς
ὀφθαλμούς. Ἐκεῖ, ἐν τῇ ἐξορίᾳ, ἐποίησεν ὁ Κά-
μοενς τὰς *ρίμας* καὶ τὰ *ἀσματία* τὰ εἰκονίζοντα
τὴν δεινὴν κατάστασιν τῆς ἑαυτοῦ καρδίας, λέ-
γουσι δ' ὅτι εἰς τὸ πρῶτον τοῦτο ἀτύχημα, δι'
οὐ ἠνοίχθησαν οἱ ὀφθαλμοὶ του καὶ εἶδεν ὅτι τῆς
θεότητος τὰ ὄνειρα ἐστεροῦντο πραγματικῆς ὑ-
ποστάσεως, ὁρεῖται ἡ ἀπόφασίς του τοῦ νὰ ποι-
ήσῃ ποίημα ἐπικὸν πρὸς ἐξύμνησιν τῶν ἡρώων τῆς
Πορτογαλλίας.

Ἐπειδὴ δὲ ἡ ποίησις δὲν τῷ πικρεῖχεν ἰκανὴν
παραμυθίαν, ἀπεφάσισε νὰ γείνη στρατιώτης, καὶ
κατετάχθη εἰς τὸν ναυτικὸν στρατὸν τὸν πεμ-
φθέντα πρὸς βοήθειαν τῆς Σέπτης ἐν τῇ Ἀφρικῇ.
Κατὰ τὴν ἐστρατείαν ἐκείνην ὁ Κάμοενς ἐξεκόπη
τὸν δεξιὸν ὀφθαλμὸν ὑπὸ βολῆς μουσκέτου, καὶ
ἤλπισεν ἐκ τούτου ὅτι ἐπανερχόμενος εἰς τὴν πα-
τρίδα ἔμελλε νὰ τύχῃ συγγνώμης παρὰ τῶν γο-
νέων ἐκείνης, ἣν ἠγάπα· ἀλλ' αἱ ἐλπίδες του καὶ
πάλιν ἀπεδείχθησαν ἀπατηλαί. Καταληφθεὶς ὑπὸ
ἀπελπιστοῦ ἀπῆλθε τῷ 1553 εἰς τὰς Ἰνδίας, ἐνθα
ἄριστα ἠδύνατο νὰ ἐκπονήσῃ τὸ ἐθνικὸν ἐκεῖνο ἐ-
πικὸν ποίημα, ὅπερ ἦτο ἡ μόνη του εἰς τὸ ἐξῆς
παραμυθία. Ἐπορεύετο νὰ ὑμνήσῃ τοὺς ἐνδόξους
αὐτοῦ συμπολίτας ἐν αἷς χώροις εἶχον ἐκεῖνοι δια-

πρέπει, ἐπὶ τοῦ Ὠκεανοῦ, ἐν ταῖς Ἰνδίαις, ἐν Μα-
κάφ.

Ἀφικόμενος ἐν Γόα ἐσχετίσθη εὐθὺς πρὸς πολ-
λοὺς φίλους, οἵτινες ἠρέσκοντο εἰς τὴν προσήθειαν
αὐτοῦ καὶ τὴν εὐφροίαν, ἀλλ' ἡ φύσις αὐτοῦ ἡ σα-
τυρικὴ ταχέως ἀπεξέφωσεν ἀπ' αὐτοῦ τοὺς ἀπο-
καθθέντας φίλους. Δὲν ἠδυνήθη δὲ ὁ ποιητὴς νὰ
κατάσχη τὴν ἀγανάκτησιν αὐτοῦ, βλέπων ὅτι σὺν
τῷ πλοῦτῳ ἠύξανον ἐν ταῖς πορτογαλλικαῖς ἀ-
ποικίαις καὶ ἡ φιλοχρηματία καὶ ἡ πολυτέλεια,
καὶ ἔγραψε τότε σάτυραν κατ' αὐτοῦ τοῦ ἀντι-
βασιλέως ἐπιγραφομένην *Disparatas da India*.
Ἄλλ' ἡ εἰρκτὴ ἐτιμώρησε τὴν ἐνάρετον ὀργὴν τοῦ
φιλοπάτριδος Πορτογάλου, ὅστις μετὰ τὴν κά-
θειριξιν ἐξωρίσθη εἰς τὰς Μολούκας νήσους. Ὡς νὰ
ἦτο δὲ πεπρωμένον πάντα τὰ κακὰ ἐν τῷ αὐτῷ
χρόνῳ νὰ κατακλύσωσιν αὐτὸν, ἐν ᾧ ἔμελλε νὰ
ὑποστῇ τὸ καῦμα τοῦ ἡλίου τῆς Ὠκεανίας καὶ
νὰ πορευθῇ εἰς χώραν, ὁπόθεν δὲν ἤλπιζε νὰ ἐπα-
νέλθῃ, ἔμαθε τὸν πρόωρον θάνατον τῆς γυναικὸς,
ἣν ἡ καρδία του εἶχε λατρεύσει. Ἡ μελέτη καὶ
ἡ ποίησις ὑπῆρξε καὶ ἐκεῖ, ὡς ἐν Σανταρέμῃ, ἡ
γλυκεῖά του παραμυθία· κατὰ τοῦτον τὸν χρό-
νον τῆς ἐξορίας του ἐποίησε τὰς πρώτας *cançao*
τοῦ ποιήματός του τῶν *Lusitanos* (os *Lusi-*
adas), ἐν αἷς ἰδίᾳ ἐξυμνεῖ, διὰ τοῦ στόματος τοῦ
Βάσκου δὲ Γάμα, τὰ κατορθώματα τῶν ἀγνω-
μόνων αὐτοῦ συμπολιτῶν. Ἄλλ' ἡ ἐπελθοῦσα τό-
τε ἀλλαγὴ τοῦ διοικητοῦ ἐπήνεγκέ τινα ἀνακού-
φισιν εἰς τὰ δεινὰ του, διότι ὁ νέος διοικητὴς
διώρισε τὸν Κάμοενς *εἰρηοφῶν τῶν διαδοχῶν* ἐν
Μακάφ τῆς Σινικῆς, καὶ οὕτως ἠδυνήθη ὁ ποιητὴς
νὰ παλαίσῃ κατὰ τῆς κατατροχούσης αὐτὸν πε-
νίας καὶ νὰ ἐργασθῇ συντονώτερον εἰς τὸ ποίημα
ἐκεῖνο, ὅπερ εἶχε κατασταθῇ τὸ κύριον τοῦ βίου
του μέλημα.

Ἄλλὰ δὲν ἠδυνήθη ἐπὶ πολὺν χρόνον νὰ ἡσυ-
χάσῃ· μετακληθεὶς μετὰ πέντε ἔτη ἐκ τῆς ἐξο-
ρίας, ἐν ᾧ ἔπλεε πρὸς τὴν Γόαν, προσετρίβη τὸ
πλοῖον, ἐφ' οὗ ἐπέβαινε, πρὸς τινα σκόπελον παρὰ
τὴν Καμβόγην εἰς τὸ στόμιον τοῦ Μεκόμου πο-
ταμοῦ. Τότε ὁ Κάμοενς γενόμενος ναυαγὸς ἀπώ-
λεσε τὴν πενιχρὰν περιουσίαν, ἣν μετὰ κόπου κατὰ
τὰ τελευταῖα ἔτη εἶχεν ἐξοικονομήσει, καὶ ἠναγ-
κάσθη νηχόμενος νὰ φθάσῃ εἰς τὴν ἀκτὴν, κρα-
τῶν διὰ τῆς χειρὸς ὑπεράνω τοῦ ὕδατος τὸ χει-
ρόγραφον τοῦ ποιήματός του, τὸ μόνον κειμή-
λιον, ὅπερ εἰς τὸ ἐξῆς τῷ ἔμενε, ὅπως ποτὲ καὶ
ὁ Κάισαρ ἐποίησε θέλον καθ' ὅμοιον τρόπον νὰ
σώσῃ ἐν τοῖς ὕδασι τοῦ Νεῖλου τὰ φύλλα τῶν
Ἀπομνημονεμάτων του. Μετ' οὗ πολὺ ἐπέβη
τῶν πλοίου αὐτός τε καὶ ὁ πιστός του Ἰαπα-
νικὸς Ἀντόνιος καὶ ἐφθάσαν εἰς Γόαν. Ἐκεῖ κα-
τεδώχθη καὶ πάλιν ὑπὸ τοῦ ἀντιβασιλέως, ὅστις
καὶ τὸν ἐφυλάκισε διὰ χρέη, τῷ δὲ 1559 ἠδυ-
νήθη νὰ ἀπαλλαγῇ τῆς εἰρκτῆς δι' ἐγγύθησιν, ἣν
τις ὑπὲρ αὐτοῦ ἀπέτισε, καὶ μετὰ δεκαεξά-

τῆ ἀπουσίαν νὰ ἐπανέλθῃ πάλιν εἰς Λισσαβώνα.

Ἡ μόνη περιουσία τοῦ Κάμοενς ἦτο τὸ ποιημά του ὅθεν ἔσπευσε νὰ δημοσιεύσῃ αὐτὸ ἐν Πορτογαλλίας. Ἐκ τῆς δημοσιεύσεως τοῦ ποιήματος ἔδραψε μὲν μεγάλους ἐπαίνους, ἀλλὰ μόνον ἐπαίνους. Τὸ ταμεῖον τότε τὸ δημόσιον ἦτο ἐξηνητλημένον ἕνεκα τῶν πολλῶν πολέμων καὶ τῶν τολμηρῶν ἐπιχειρήσεων, ἀλλ' οὐδὲν ἦπτον ὅμως ὁ βασιλεὺς Σεβαστιανὸς ἔταξε τῷ ποιητῇ εἴκοσι σκουδίων σύνταξιν, τόσον δηλαδή ἀκριβῶς ὅση ἐχρειάζετο ἵνα μὴ ἀποθάνῃ τῆς πείνης, ἀλλὰ πρὸς τὸ παρὸν ἔπρεπε νὰ ἦνε εὐχαριστημένος. Ἐπειδὴ δὲ ἦτο ἀνάγκη νὰ παρουσιάζηται εἰς τὴν αὐλὴν, τὴν μὲν ἡμέραν παρίστατο ἐν αὐτῇ ὡς ἀπορος ποιητῆς, τὴν δ' ἔσπεραν ἔπειμην, ὡς λέγουσι, τὸν πιστὸν Ἀντώνιον νὰ ζητῇ ἐλεημοσύνην ἀνὰ τὰς ὁδοὺς τῆς πρωτεύουσας. Καὶ βεβαίως μὲν ὁ Κάμοενς καὶ κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη τοῦ βίου του εὗρίσκετο εἰς ἀπορίαν, ἀλλὰ πάντως ὅμως δὲν πρέπει νὰ δίδωμεν πλήρη πίστιν εἰς τὴν παράδοσιν ἐκείνην, ἥτις τείνει εἰς τὸ νὰ καταστήσῃ τὸν ποιητὴν τῆς Πορτογαλλίας νέον τινὰ Βελισάριον. Ὁπωσδήποτε, τὸ ἀληθές εἶνε ὅτι καθ' ὅλον τὸν βίον ἐποίει ἐπὶ μισθῷ λυρικά ποιήματα περὶ διαφόρων θεμάτων, ὑπάρχουσι δ' ἐν τοῖς ποιήμασι τούτοις στροφαὶ ἀληθῶς θαυμάσιαι, ἀναφερόμεναι τὸ πλείστον εἰς τὰ ἴδια αὐτοῦ ἀτυχήματα.

Ἡ λύπη, ἣν ἐπήνεγκεν αὐτῷ ἡ εἰς τὴν Ἀφρικὴν ἀθλία ἐκστρατεία τοῦ βασιλέως Σεβαστιανοῦ, ἔτάχυνε τὸν θάνατόν του, συμβάντα τῇ 10 Ἰουνίου 1579. Ἦτο φυσικὸν ὁ ἀκάματος αἰοιδὸς τοῦ μεγαλείου τῆς Πορτογαλλίας νὰ μὴ ἐπιζήσῃ εἰς τὸ μεγαλεῖον τῆς πατρίδος του.

Ἐτάφην ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ τῆς Ἁγίας Ἀννης ἀριστερὰ τῷ εἰσερχομένῳ, οὔτε δὲ μνημεῖον, οὔτε ἐπιγραφή ἐδήλου κατ' ἀρχὰς τὸν τάφον του. Δεκαεὶς δ' ἔτη μετὰ ταῦτα μετηνέχθησαν τὰ ὄσπᾶ του εἰς τὸ μέρος τῆς ἐκκλησίας τὸ παρὰ τὸν χορὸν, ἐκεῖ δὲ ἐτέθη πλάξ ἔχουσα ἐπιγεγραμμένον τὸ ὄνομά του, τὰς δυστυχίας του καὶ τὸ ἔτος τοῦ θανάτου του. Ὁ Ματθαῖος Καρδότος, καθηγητῆς τῆς φιλολογίας ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ τῆς Εὐόρας, συνέταξεν ἐπίγραμμα εἰς τὸν ποιητὴν ἐν ἑπτὰ λατινικοῖς distichis, ἐξ οὗ ἐπιγράμματος μανθάνομεν ὅτι τὸ ποίημα τοῦ Κάμοενς, οἱ Ἀυσιτανοὶ, εἶχεν ἤδη μεταφρασθῆ ἰταλιστῇ, γαλλιστῇ καὶ ἰσπανιστῇ. Ἡ τύχη, ἥτις εἶχε καταδιώξει τὸν ποιητὴν ζῶντα, δὲν ἐφείσθη αὐτοῦ καὶ θανόντος, διότι ὁ σεισμὸς ὁ καταστρέψας τῷ 1755 ἐν μέρει τὴν Λισσαβώνα, κατεδάφισεν ἄρδην καὶ τῆς Ἁγίας Ἀννης τὴν ἐκκλησίαν καὶ ἐξηράνισεν ὑπὸ τὰ ῥεῖπια τὸν τάφον τοῦ Κάμοενς. Οὐδαμοῦ τῶρα εὗρίσκονται τὰ ὄσπᾶ τοῦ αἰοιδῆ τῆς Πορτογαλλίας, ἀλλὰ πανταχοῦ ὑπάρχει ἡ δόξα του.

Β'.

Τοιοῦτος εἶνε, ἐν συντόμῳ, ὁ βίος ἢ μάλλον τὸ μακρὸν μαρτύριον τοῦ Λουδοβίκου Κάμοενς. Ὁ

βίος οὗτος τοῦ λογίου Πορτογάλλου τῶν χρόνων ἐκείνων, βίος πλήρης ἀποδημιῶν καὶ αἰχμαλωσιῶν καὶ ἐξοριῶν, εἶνε βεβαίως πολὺ διάφορος τοῦ βίου, ὃν ἐν τοῖς αὐτοῖς χρόνοις διῆγον οἱ λόγιοι τῆς Γαλλίας. Ἐκείνοι ἐγήρασκον ἐν ἡσυχίᾳ, φεροῦντες τὸν μαυδύαν των καὶ τὸν μικρόν των σκουῖφον, καθήμενοι παρὰ τὴν ἐστίαν ἐντὸς ἀναπαυτικοῦ ἀνακλίντρου, κεκυρωμένοι ἐπὶ παχυτάτου βιβλίου εἰς φύλλον. Ὁ λόγος τῆς διαφορᾶς ταύτης ἔγκειται ἐν τούτῳ, ὅτι τότε ἐν Πορτογαλλίᾳ οἱ ἄνθρωποι δὲν εἶχον καιρὸν νὰ καταγίνωνται εἰδικῶς εἰς μίαν καὶ μόνην ἐν τῷ βίῳ των ἐργασίαν. Ἡ πολιτεία ἐξέφερετο ὑπὸ βεβήματος κατακλήσεων τοσοῦτον δρμητικῶς, ὥστε ἕκαστος πολίτης ἔπρεπε νὰ πολλαπλασιασθῇ. Ἐχρειάσθη ἀπίστευτος ἔντασις ἀτομικῆς ἐνεργείας, δραστηριότητος, θυσιῶν, προσπαθειῶν καὶ ἰσχύος, ἵνα ἐν χρόνῳ βραχυτάτῳ μία δρᾶξ εὐτόλμων δυνηθῇ νὰ ἰδρῦσῃ καὶ νὰ συντηρήσῃ εἰς ἀπόστασιν δισχιλίῳν λευγῶν ἀπὸ τῆς μητροπόλεως, κράτος ἀποικιακὸν εὐρύτερον ἢ ὅσον ὑπῆρξέ ποτε τὸ κράτος τῶν Ρωμαίων...

Ὁ Κάμοενς ὑπὲρ τὴν φύσιν καὶ ὑπὲρ τὰ γράμματα ἠγάπησε τὴν πατρίδα του, καὶ ἠθέλησε νὰ ὑμνήσῃ τὴν δόξαν αὐτῆς ἐν μνημείῳ «ἀφθαροτέρῳ τοῦ χαλκοῦ». Διὰ τοῦτο περιέπλεξεν ἐν τῷ ποιήματί του δι' ἐντέχνων ἐπεισοδίων πᾶσαν σχεδὸν τὴν ἱστορίαν τῆς Αυσιτανίας, οὐδόλως ἀποβλέπων εἰς τὸν κίνδυνον τῆς παλιλλογίας. Ὅταν ἀφορώμεν εἰς τὴν ἑνθερμον φιλοπατρίαν τοῦ μικροῦ λαοῦ τῆς Πορτογαλλίας, ἥτις φιλοπατρία εἶνε ὡσαύτως ὁ κύριος χαρακτῆρ τοῦ Κάμοενς, ἀγόμεθα εἰς τὸ νὰ πιστεύσωμεν ὅτι ὅσον μικρότερον εἶνε ἐν ἔθνος, τόσον ἀγαπητότερον καθίσταται εἰς τὰς καρδίας τῶν τέκνων του. Οἱ ὀλίγοι αἰσθάνονται πλείστορον τὴν ἀνάγκη τῆς συνενώσεως, τῆς συμπυκνώσεως, ἵνα στηρίξωσιν, ἵνα βοῇ τῆσιν ἀλλήλους πρὸς τὸ συμφέρον πάντων κατὰ τὴν δόξαν τῆς κοινῆς πατρίδος. Ἐπειδὴ ἡ πατρίς αὕτη εἶνε μικρὰ, ἐπειδὴ ἐλάχιστον κατέχει χῶρον ἐν τῇ ἐπιφανείᾳ τῆς ὑδρογείου σφαίρας, τὰ τέκνα αὐτῆς ἀναπτύσσουσιν ἀπίστευτον δύναμιν ἀναπετάσεως, οὔτως εἰπεῖν, ἥτις ὑπερπηδᾷ πᾶν πρόσκομμα καὶ εὐρύνει τὰ στενὰ τῆς μητροπόλεως ὄρια. Ἐστῶσαν παράδειγμα ἡ ἀρχαία Ἑλλάς μετὰ τῶν ἀποικίων τῆς, ἐν πολλοῖς δὲ καὶ ἡ νεωτέρα Ἑλβετία. Ὁμοία φιλοπατρία κατέστησε καὶ τὴν Πορτογαλίαν περιδύσον κατὰ τὸν 15' καὶ 16' αἰῶνα. Οἱ τότε Πορτογάλλοι στερούμενοι γῆς ἐπαρκοῦς, ἐπέβησαν τῶν πλοίων, κατέλαβον τὴν ἀπεραντὸν Ἀφρικὴν, διηρεύνησαν πάντα αὐτῆς τὰ παράλια, καὶ βαθυμῶν ἴδρυσαν μέχρι τῶν Ἰνδιῶν τοὺς μεγάλους ἐκείνους σταθμούς, ἐν οἷς εἰργάσθη καὶ ὁ Κάμοενς καὶ οὗς ἀπηναντίσεν ἡ φιλόπατρις Μουσά του.

Καὶ εἶνε τῷ ὄντι ὁ Κάμοενς ὁ αἰοιδὸς τοῦ ἐθνικοῦ μεγαλείου τῆς Πορτογαλλίας. Ὁ Οὐεργίλιος

συνάπτων διὰ τοῦ συμπλέγματος τῶν ἐθνικῶν μύθων τὸν Αὐγουστον πρὸς τὸν Αἰνεϊαν ὠφέλησε τὴν πατρίδα του οὐδὲν ἥττον ἢ ὁ Τίτος Λίβιος. Ὁ Ἀδαντὴς ἐγκατασπείρων τὰ πολιτικά αὐτοῦ πάθη ἐν τῷ θρησκευτικῷ μυστικισμῷ τῆς Θείας Κομφιδίας, φέρει ἐν ἑαυτῷ τὴν ψυχὴν αὐτῆς τῆς Ἰταλίας, ἣν κατεσπάρασσον τότε τὰ πάθη τὰ ἐμφύλια. Οὕτω καὶ οἱ Λουσιτανοὶ ποιηθέντες ἐν αὐταῖς ταῖς χώραις, ἃς ἐξυμνοῦσι, δὲν εἶνε φανταστικόν τι ἔπος. Ὁ ποιητής, ὁ συγγραφεὺς τοῦ Λουσιτανοῦ πρὸς δόξαν τῆς ἑαυτοῦ πατρίδος, καθίστησι πανταχοῦ ἀκουστὴν τὴν φωνὴν αὐτῆς τῆς Πορτογαλλίας, *vocem publicam*, πανταχοῦ γίνεται ὁ ἐνθουσιῶν διερμηνεὺς τῆς χαρᾶς, τῆς εὐγνωμοσύνης, τῆς ὑπερηφανείας τῆς πατρίδος.

Εἶνε λοιπὸν δίκαιον καὶ σήμερον ἔτι, μετὰ τρεῖς αἰῶνας, νὰ ἐνθυμηταί τὸν ἐθνικὸν ποιητὴν ἢ Πορτογαλλία. Ὁ Κάμοενς τὴν ἐδόξασε, τὴν ὑμνησεν, οὐχὶ ἴσως ἄνευ τινῶν ψεγαδιῶν, ἅτινα ἤλεγεζεν ἡ κριτικὴ, πάντως ὅμως μετὰ πάθους καὶ ἐνθουσιασμοῦ πρέπει τώρα καὶ ἐκεῖνη νὰ ὑμνήσῃ μετὰ στοργῆς καὶ εὐγνωμοσύνης τὸν αἰοδόν της, πρέπει νὰ ἐπιδείξῃ αὐτὸν εἰς τὰ ἔθνη τῆς γῆς ὡς τὸ ἀριστὸν τῶν τέκνων της. Τὸ καθῆκον τοῦτο ἐπαξίως τελεῖ ἡ Λισαβῶν, ὁ δὲ βασιλεὺς τῆς Πορτογαλλίας, δίκαιος τῆς ἐκ τῶν γραμμάτων ἀξίας κριτῆς, ἔνθερος θαυμαστῆς τῶν ποιητῶν, μεταφραστῆς δόκιμος τοῦ Σαίξπηρ, παντὶ σθένει φροντίζει περὶ τῆς ὡς εἶδόν τε μεγαλοπρεποῦς τελείσεως ἐσοτῆς, σκοπούσης νὰ τιμηθῇ διὰ τρόπου ὅσον ἐνδέχεται λαμπροτάτου ὁ ἐθνικὸς ποιητής¹.

[A. Loiseau]

**Σ.

ΔΗΜΟΤΙΚΗ ΑΝΘΟΛΟΓΙΑ

Ἀποσπῶν ἐκ τῆς ἀνεκδότου μου Συλλογῆς διὰ τὴν φίλην «Ἐστίαν» τὰ δύο κατωτέρω δημοτικά ἄσματα, ἀναγκαῖον νομίζω νὰ προτάξω αὐτῶν τὰ ὀλίγα ταῦτα. Καὶ ἐν πρώτοις ἐπιτραπήτω μοι νὰ εἶπω εἰς τοὺς ἐκ τῶν ἀναγνωστῶν τῆς «Ἐστίας» φίλους τῆς δημοτικῆς ἡμῶν ποιήσεως μίαν λέξιν περὶ τῆς ἐν τῷ τελευταίῳ αὐτῆς δευτέρῳ μνησθείσης Συλλογῆς μου, ἣν ἀργότερον ὑπὸ τὸν τίτλον «Δημῶδους Ἀνθολογίας Παραλειπούμενα» θέλω δημοσιεύσει. Ἡ συλλογὴ αὕτη, σκοπὸν ἔχουσα νὰ φέρῃ εἰς φῶς τὰ ὑπὸ τῶν ἡμετέρων καὶ ξένων συλλογῶν μέχρι τοῦδε παραρθεντα δημοτικά τῆς Ἡπείρου ἄσματα, θέλει περιέχει κυρίως τὰ τέως τοιαῦτα ἀνέκδοτα, ὅσα ἠτύχησα ἐκ τῆς ἐπαπειλούσης αὐτὰ λήθης νὰ διασώσω, καὶ κατὰ δεῦτερον λόγον συμπληρώσεις καὶ οὐσιώδεις παραλλαγὰς πολλῶν τῶν ἐν ταῖς μέχρι τοῦδε συλλογαῖς περιεχομένων. Τὸ ἔργον τῆς περισυναγωγῆς καὶ ἀποθησαυρίσεως τῶν ζώντων

1 Μελέτην περὶ Κάμοενς καὶ μετάφρασιν χωρίων τινῶν τῶν Λουσιτανοῦ ἔχει δημοσιεύσει πρό τινων ἐτών ὁ κ. Σ. Π. Λάμπρος ἐν τῷ περιοδικῷ συγγραμμάτι «Ἰλισσῶν».

τούτων μνημείων τῆς δημῶδους ἡμῶν φιλολογίας, ἄξιον πάσης προσοχῆς καὶ ἐμψυχώσεως, πρὸς δὲ καὶ ὑπὸ τῆς ἐθνικῆς ἡμῶν φιλοτιμίας ἐπιβαλλόμενον, δὲν εἶνε καὶ πάντῃ εὐχερὲς, ὡς τις ἐν ἰγνοίᾳ τοῦ πράγματος διατελῶν ἤθελεν ἴσως εἰκόσαι, τοῦναντίον πολλὰ παρουσιάζονται ἐν αὐτῷ δυσχερεῖαι καὶ προσκόμματα. Ὁ Ἕλληνας τῆς σήμερον ῥαψῶδός, ὅσον εὐκόλως ἐν τῷ μέσῳ τοῦ θορύβου τῶν πανηγύρεων περιστοιχούμενος ὑπὸ τῶν εὐθύμων πανηγυριστῶν, τανύει τὰς χορδὰς τῆς ποιητικῆς αὐτοῦ φόρμιγγος καὶ διαχέει ἐν ἀφρονίᾳ τοὺς ὁτὲ μὲν μελαγχολικοὺς καὶ σεμνοὺς, ὁτὲ δὲ ἐνθουσιαστικοὺς καὶ ἀρρενωποὺς αὐτῆς ἤχους, εἰς τοσαύτην τ' ἀνάπαλιν δυσκολίαν καὶ στενοχωρίαν εὐρίσκεται, ὅσας εἰς ἐνώπιον ἀτόμων ἀνωτέρας τῆς κοινωνικῆς αὐτοῦ τάξεως προσκληθῆ νὰ ψάλλῃ ἢ ἀπαγγεῖλῃ τοῦ ἐθνικοῦ ἢ ἰδιωτικοῦ βίου τὰς πράξεις ἢ κατορθώματα. Ὁ συλλογεὺς δὲ οὐκ ἐπιμελῆς νὰ κέκτηται δεξιότητα ὅπως τὴν ποιητικὴν τοῦ ῥαψῶδου ἐγγίσῃ χορδῆν, ἀφοῦ προηγουμένως ἀφαιρέσῃ πάντα μετὰξὺ αὐτοῦ καὶ τοῦ ῥαψῶδου φραγμὸν δι' ἀνυποκρίτου οἰκειότητος. Γνώσις τῆς μελωδίας τῶν ἀδοιμένων ἢ (σπανιώτερον) ἀπαγγελλομένων ἁσμάτων ἐκ μέρους τοῦ συλλογεῶς καὶ συμμετοχὴ αὐτοῦ ἐν τῇ συμφωνίᾳ εὐκολύνῃ τὰ μέγιστα τὸ ἔργον του καὶ ἐνθαρρύνει τὸν ῥαψῶδον, ὅστις τότε θησαυρὸς ἀκένωτος ἀποκαθίσταται. Τὰ δύο ἐθνικὰ ἄσματα, ἅτινα ἐνταῦθα παρατιθέμεθα, ὡς καὶ τὰ πλεῖστα τῆς συλλογῆς μου ὀφείλω εἰς τοὺς ἐκ Δίβρης καὶ Λευκοῦσιου ἐνταῦθα πρόσφυγας. Ὁμολογητέον ὅμως ὅτι εἰ καὶ προσεπάθησα εὐσυνειδήτως νὰ ἐφαρμόσω τὴν προγραφεῖσαν συνταγὴν, οὐχ ἥττον ὀλίγα μόνον ἄσματα κατέγραψα ὁ ἴδιος ἀπὸ στόματος τῶν ῥαψῶδων· τὰ δὲ πλεῖστα ἔλαβον παρ' αὐτῶν χειρόγραφα, ὧν ἡ ἀνάγνωσις, στίξις καὶ ἡ τῶν μέτρων διάκρισις δι' ἐπιπόνου μόνον ἐργασίας καὶ ἐξασκήσεως ἐν τῇ καθ' ἡμᾶς γραφειογνωσίᾳ κατορθοῦνται.

Τὰ ἐκ τῆς συλλογῆς μου ἀποσπώμενα ἐθνικὰ ἄσματα ἔχουσιν ὡς ἑξῆς·

Ἡ Πόλι καὶ ἡ Ἄγιο-Σοφία.

«Π' ὅσους τόπους περᾶτησα στὴ Γῆς τὴν οἰκουμένη — περᾶτησα τὰ ἐπτά-νησιά καὶ πῆγα στὴ Ῥωσία — κἀνεὶς τόπος δὲν μᾶρσε ἐξὸν ἀπὸ τὴν Πόλι, πῶχει στὴν μέση θάλασσα, στὴν ἄκρα τὰ παλάτια, πῶχει καὶ τὴν Ἄγιο-Σοφίαν στὸν ἀφαλὸ τῆς Πόλις, πῶχει τριακόσια σήμαντρα κέξηντα δυὸ καμπάναις· τριακόσιοι παπάδες λειτουργοῦν κέξηντα δεσποτάδες. «Τὸν Κωσταντῖνον καρτεροῦν νὰ μπόουν νὰ λειτουργήσου» κ' ὁ Κωσταντῖνος ἔρχεται σὲ μιά χρυσὴ καρότσα».

ΣΗΜ Τὸ ἄσμα τοῦτο κέκτηται μέγα ἐνδιαφέρον ὡς ἐν ἐκ τῶν ὀλίγων ἡμῶν δημοτικῶν ἁσμάτων, ἐν οἷς λόγος γίνεται περὶ τῆς πύλεως τοῦ ἐθνικοῦ ἡμῶν παρελθόντος καὶ τῶν ἐθνικῶν τῶν μέλλοντος πόθων. Ἐκ τῶν δύο τελευταίων αὐτοῦ στίχων ἀναγκαῖως συμπεραίνωμεν ὅτι εἶνε ἐκ τῶν ἀρχαιότερων ἡμῶν ἁσμάτων, ἢ τοῦλάχιστον νεώτερα ἔκδοσις βυζαντινοῦ προτύπου.